

PIACPOLITIKA ÉS VÁLLALATI TERMÉKSZERKEZET

CZEBEI SÁNDOR

A MÉM EFH által felső szintű vezetők részére szervezett továbbképző tanfolyamon tartott vitaindító előadásban rámutattam arra, hogy az elmúlt évben a fa iránti kereslet megcsappanása váratlanul érte a vállalatainkat. Nem elemezték eléggé a legutóbbi világgazdasági változásokat és most nincsenek felkészülve megfelelő termékszerkezet-váltásra, pedig már a magyar társadalom is olyan fejlődési szintre jutott, hogy konvertálható vásárlóerővel rendelkezik. Így megfelelő marketingtevékenységgel a nehézségek feloldhatók.

Ha a fagazdasági ágazat területén piacpolitika és termékszerkezet összefüggéseiről akarunk beszélni, akkor röviden szólni kell azokról az alapvető tényezőkről, melyek a jelenleg kialakult helyzetet eredményezték. Ezek a tényezők döntő hatással voltak az erdőgazdasági és faipari vállalatok ez irányú tevékenységére az elmúlt három évtizedben. Nézzük a legfontosabbakat:

- Lényegében 1945 óta alapvető ágazati célkitűzés az új erdők telepítése, az élőfakészlet növelése.
- A fenyőfatermékeket egyre nagyobb mennyiségben importáltuk napjainkig bezárólag és úgy látszott, hogy a Szovjetunióból hosszú távon, aránylag olcsón és korlátlanul kielégíthetjük szükségletünket.
- Közben állandóan hirdettük a fenyőhelyettesítést, megfelelő közgazdasági alátámasztás nélkül.
- A fa- és fatermekárak a világpiaci értéktől erősen el voltak térítve.
- Az igények kielégítése jelentős mértékben elosztás útján valósult meg, 90–95%-ban fix vagy maximált árakon.
- Az 1970-ben végrehajtott szervezeti változtatás megteremtette a vertikális fagazdálkodás lehetőségét, de a vállalaton belüli többszörös tevékenység zavarta a tisztán látást a valóságos önköltségi és jövedelmezőségi viszonyokat illetően.
- Mindezek olyan közgazdasági és piaci környezetben zajlottak, melyre jellemző volt a keresleti helyzet szinte valamennyi fa és fatermekre vonatkozóan.

Az elmondottak alapján tehát vállalati piacpolitikáról alig-alig beszélhetünk. Jogosan felvethető, hogy ágazatunk és vállalataink termékszerkezetének alakulását ilyen körülmények között milyen tényezők határozták meg? Azt kell mondanunk, hogy ágazatunkban a termékszerkezet alakulását döntő módon befolyásoló tényezőket két csoportra oszthatjuk:

1. A népgazdaság különböző területeiről érkező igények kielégítése

- Növekvő mennyiségben a lakosság tűzifával való ellátása, a fejlődő bányászat bányászati faanyaggal való ellátása (pozitív gyérítés).

- A várhatóan fejlődő papíripar ellátására nyárfaprogram, melynek nem szerencsés folytatása lett a jugoszláv—magyar hosszú távú cellulózipari megállapodás.
- A 15 éves lakásépítési program igénye szerint a parkettatermelés fejlesztése (három parkettagyár, ami eredetileg négy-öt volt).
- A magyar gyümölcs- (alma-) export bonyolítása érdekében a mezőgazdaságiláda-termelés fejlesztése.
- A bútoripar fejlesztésével szinkronban a faforgácslap- és farostlemez-termelés, majd utólag a fűrészipari rekonstrukció, a háttéripár megteremtése.
- A vegyiparfejlesztés oldalágaként a fa alapon létrejövő furfurologyártás és ezzel összefüggésben az erdeiaprítéktermelés bevezetése. Bár itt meg kell mondani, hogy a fa vegyi feldolgozására ágazaton belüli kezdeményezések is voltak, de tőkehiány miatt sorra elbuktak.

2. Ágazati kezdeményezések

- Ezek legjelentősebbike a már említett élőfakészlet-növelés, az erdőtelepítés és az ehhez szükséges beruházási források folyamatos biztosítása. Ennek ugyanis az összes továbbra is meghatározó szerepe volt.
- A fakitermelés növelésén keresztül 1966-tól kezdődően, a tűzifaimport megszüntetése.
- A lombos bányafa, bányadorong használatának bevezetése, elfogadtatása a bányavállalatokkal.
- Hasonlóan a Magyar Papíripari Vállalatnál a lombos papírfák felhasználásának bővítése.
- A lombos papírfa — közte a cser — tőkés exportjának meghirdetése és a Lignimpex Vállalat által a megvalósítása.
- A faforgácslap-termelés növelése, a farostlemezgyártás részbeni átállítása cser alapanyagra. Az utóbbival kapcsolatban elismerés azoknak a kollégáknak, akik az elmúlt 20—25 év alatt a magyar farost- és faforgácslap-termelést létrehozták. Külön elismerés a cementkötésű faforgácslap-termelés beindításáért, amely ágazati, illetve vállalati kezdeményezésként jött létre és jelentősége túlnő az országhatáron is. Kár, hogy viszonylag kevés forgácsfa kell a gyártáshoz.

A nem teljeskörűen felsoroltak alapján kialakított és az ágazati irányelvekben meghatározott feladatokhoz igazodott tehát vállalatainknál a termék-szerkezet. Ezt erősítette a szigorú tervgazdálkodási rend is. Vállalataink e kívánalmakhoz jól-rosszul igazodva ebben az időszakban dinamikus fejlődést értek el.

A növekvő mennyiségű fakitermeléssel és az ötévenként végrehajtott faár-rendezésekkel a minimálisan szükséges anyagi alap is megteremtődött az alig változó technika pótlására, amivel a bővített újratermelést biztosítani lehetett. Új technika beszerzésére azonban már nem képződött elegendő anyagi forrás. Ezalatt, néhány átmeneti értékesítési zavartól eltekintve, (az 1972—1973. évben tűzifa, 1975-ben farostlemez, 1976—1977-ben szalagparketta) termékeink elhelyezése nem jelentett gondot. Közben a 70-es évek végére ágazatunk az üzemtervi fakitermelési lehetőség szintjét elérve, az extenzív növekedési szakasz végéhez érkezett. (Közismert, hogy a növekedés döntő mértékben a tsz-erdőkben jelentkezik a következő évtizedekben.)

Úgy gondolom, nem lehetnek vérmes reményeink arra vonatkozóan, hogy

a jövőben a fagazdasági ágazat fogja megszabni a népgazdaság fejlődésének irányát. Mégis szeretném rögzíteni azt a véleményemet, hogy az eddiginél még határozottabban kell harcolnunk azért, hogy a fának, mint nyersanyag-nak, a jövőbeni felhasználási formáit mi szabjuk meg. Úgy is mondhatnám, hogy mi fogadtassuk el a népgazdasággal, ahol lehet a világpiaccal is, hogy a fa mi mindenre használható fel.

Az elmondottaknak megfelelően a Balatonfelvidéki EFAG fejlődésére is az előzőekben vázolt tendencia volt a jellemző:

- a rendelkezésünkre álló területnek megfelelően végeztük az erdőtelepítéseket,
- fokozatosan növeltük a fakitermelést,
- növeltük a nehéz fizikai munka gépesítését a beszerezhető gépek vásárlásával,
- növeltük a primér fatermékek, sőt a fűrészelt és feldolgozott apró választékok exportját is,
- piaci tevékenységet az elosztás alapján kijelölt vállalatokkal a szerződés megkötése, a szállítások irányítása és adminisztrálása jelentette,
- ártárgyalások nem voltak, mert belföldön kötött vagy maximált árak voltak,
- az exportár-alakulás nem volt érdekes, mert mindenképpen nagyobb árbevételt biztosított, mint a hazai.

Ezért, összhangban a vállalat fakitermelésének fafaj-összetételével, valamint a IV. és V. öt éves tervek időszakára tervezett mennyiségi növekedéssel — mélyebb piaci és népgazdasági összefüggések elemzése nélkül — az egyéb területekről és az ágazatirányítás részéről ösztönzött termékszerkezet-változtatást határoztuk el, az 1970-es évek elején. A fejlesztés alapvetően három fő irányban alakult az alábbi sorrendben:

- fűrészipar-fejlesztés Franciavágáson, több száz millió forintos beruházással (alsórakodói feldolgozás stb.), a megvalósításban ez módosult formában a végére került, mindössze 46 MFT-os összeggel,
- csaphornyos- és szalagparketta-termelés beindítása,
- apríték termelése, illetve furfurologyártás a Péti Nitrogénművekkel együttműködve.

Lényegében mindhárom összhangban volt az ágazati irányelvekkel, a vállalat azon törekvésével, hogy a faanyag minél nagyobb fokú feldolgozás után kerüljön piacra. Tehát a vállalat a IV. és V. öt éves terv folyamán kialakított egy új termékszerkezetet az ágazati irányelvek és a népgazdaság egyéb területeiről jelentkező igények alapján. Ezalatt vállalatunk:

- fakitermelése 30%-kal növekedett és elérte az üzemtervi előírás nagyságát, 430 ezer bruttó m³-t,
- árbevétele 270%-kal 820 millió Ft-ra, nyeresége 400%-kal, 130 millió Ft-ra növekedett,
- halmozott termelési értéke összetételében az apríték és parketta az 1974. évi 0%-ról 33%-ra növekedett,
- dolgozói létszáma 2750 főről 2900 főre emelkedett, s ezen belül az alkalmazotti létszám 50 fővel,
- a beruházások pénzügyi teljesítése és a beruházás hitelállománya rendkívül megnőtt.

Ez a fejlesztés olyan vállalati termékszerkezetet alakított ki, amely a kitermelt fatömegnek kb. 55—60%-át meghatározott csatornába, kényszerpályá-

ra tereli, gyenge, közepes jövedelmezőség és erősen konjunkturális piaci viszonyoknak kiszolgáltatva. Ugyanis a kialakított termelési technológiák, gépi berendezések nem, vagy alig konvertálhatók más végtermék gyártására. További 5⁰/₀-át a lemeziparnak, 10⁰/₀-át illetményfaként a dolgozóknak kell átadni. Marad tehát kb. 25—30⁰/₀-nyi fatömeg, amelynek felhasználásáról hosszú távon a vállalatnak kell döntenie. Ez a mintegy 80—90 ezer m³, részben fűrészipari feldolgozásra alkalmas faanyag még mindig rendkívül nagy értéket képvisel és nem mindegy, hogy milyen formában gazdálkodunk vele.

A további előrelépés jegyében 1981. évben OMFB-támogatással vásároltunk egy síkforgácsoló berendezést rövid (1—5 m hosszú) kemény lombos vékony (12—34 cm átmérőjű) hengeres fa feldolgozására.

A beruházást 1981-ben valósítottuk meg és a napokban zajlik a próbaüzem. Ez a berendezés vékony fagyártmányfa és papírfa méretű faanyag értékesebb feldolgozására létesült. A feldolgozáskor képződő apríték furfurolgyártási nyersanyag lesz, tehát hulladékmentes technológiát valósítunk meg.

A további terveink:

- energetikai beruházás fűrészpor és hulladékbázison,
- mesterséges szárítók építése,
- kooperáció a bútoriparral alkatrészgyártásra,
- apró választékok exportjának növelése a feldolgozottsági fok emelésével. Az eddigi ismereteink alapján a piac igénye ebben az irányban jelez keresletet.

Felvethető teljes joggal a kérdés, vajon a jelenlegi elképzelések a vállalati termékszerkezet további alakítására mennyire megalapozottak piaci oldalról? A vállalat tud-e gyorsan reagálni esetleges, nem várt változásokra, újabb igények kielégítésére? Úgy gondolom, hogy igen, ha felkészülünk a tennivalókra és tudomásul vesszük a következőkben nem teljesszűrésen fel-sorolt, megváltozott viszonyokat:

- azt, hogy a keresleti helyzet a fapiacra bizonytalan időre megszűnt,
- azt, hogy a piaci mechanizmus egyre nagyobb szerepet kap az áru-forgalmazásban,
- azt, hogy a közgazdasági környezet — kiemelten az árszínvonal — jelentősen befolyásolja a kereslet-kínálat alakulását,
- azt, hogy egy tényleges világgazdasági recesszió időszakában vagyunk,
- azt, hogy a világgazdasági hatások egyre gyorsabban és élesebben éreztetik hatásukat,
- azt, hogy a felfogyasztás növekedése nem nő olyan gyors ütemben, mint azt 10 évvel ezelőtt prognosztizálták,
- azt, hogy a vállalatoknál nem elég a régi áruforgalmi (bonyolítási) szemlélet,
- azt, hogy a felügyeleti hatóságok nem tudnak és nem is akarnak termékelhelyezéssel, -elosztással foglalkozni.

Ezek a megváltozott viszonyok élesen felszínre kerültek 1981 II. félévében és rendkívül erőteljes visszaesést eredményeztek a fa- és fatermék-forgalmazás csaknem minden területén. Talán eltúlzom kissé, de a következmény — valószínű pánikhangulat kialakulása volt vállalatainknál.

Anélkül, hogy a rendkívül komplikált bel- és külgazdasági viszonyokban való eligazodásra irányelveket szándékoznék adni, néhány gondolatot vetnék fel, inkább megvitatás céljából. Úgy gondolom, hogy:

- nem szabad túlzott gyorsasággal és kapkodva új vállalati elképzeléseket kialakítani, illetve meglevőket felrúgni,

- további fejlesztéseinknél a termelési technológiák, a gyártóberendezések lehetőleg több célúan használhatók és átalakíthatók legyenek,
- a mennyiségi helyett a minőségi szemléletet helyezzük előtérbe,
- döntő szempont legyen az, hogy 1 m³ faanyagból minél nagyobb értékű végterméket állítsunk elő,
- késedelem nélkül ki kell alakítani vállalatainknál a marketingszemléletet és -szervezetet is, a kereskedelmi osztályokat meg kell erősíteni ilyen szakemberekkel,
- intenzív piackutatást kell indítanunk (a magyar társadalom már jelentős, konvertálható vásárlóerővel rendelkezik és ez a dráguló élelmiszer- és energiaárak mellett is valós helyzet). Olyan feladat vár ránk, hogy az igényeket meg kell ismerni, állandó kontaktusban kell lenni a vásárlóval, irányítani, befolyásolni is tudjuk a fogyasztót megfelelő reklám- és propagandatevékenységgel.
- végül a vállalati piacpolitika kialakítása során tisztázni kell a verseny kérdését. Nép gazdasági szinten a minden tekintetben folyó verseny (minőség, ár stb.) jogilag zöld utat kapott. Ágazati vonalon is dönteni kell ebben a kérdésben minél előbb, mert ki fogja eladni áruját? — aki újat, jobbat, gyorsabban és olcsóbban fog kínálni!

A KÖRNYEZETVÉDELMI VILÁGNAP ÜRÜGYÉN

Immár tizedik éve, hogy 1972 júniusában, Stockholmban összehívták az ENSZ tagállamainak első környezetvédelmi világkonferenciáját és minden év június 5-én ünnepeljük a Környezetvédelmi Világnapot. A tizedik évforduló alkalmából nekünk is illik megemlékeznünk magáról az eseményről, de az elmúlt tíz évben e téren elért eredményeinkről, gondjainkról is. E lap hasábjain nem szükséges külön bizonygatnom az erdők környezetvédelmi jelentőségét, valamint az erdészeti szakma és az azt alkalmazó erdészek társadalmi felelősségét természeti környezetünk védelme és fejlesztése terén, mivel szakmai körökben ez magától értetődő, alapvető feladatunk volt mindig és az marad a jövőben is. Az erdő — mint azon kevés energiaforrások egyike, amely megújítható és újratermelhető — földünk teljes szárazföldi felületén potenciálisan tartalmazza mindazokat az emberiség szempontjából elengedhetetlen környezeti feltételeket, mint az oxigéntermelés, a vízkészletek tartalékolása, a génkészletek megőrzése, a rekreációs funkciók stb. és ezáltal hozzájárul bolygónk ökológiai stabilitásának fenntartásához. Nem hiába aggódik az egész világ a trópusi őserdők nagymértékű és felelőtlen pusztítása miatt, melynek ártalmas következményei az egész emberiség életfeltételeit veszélyeztethetik a távoli jövőben. Meg kell találnunk a helyes egyensúlyt az erdők fatermesztési és környezetvédelmi funkciója között, mert az emberiségnek mindkettőre egyaránt szüksége van.

Népköztársaságunk az elmúlt tíz évben — lehetőségeihez mérten — mindent megtett a stockholmi konferencia határozatainak megvalósítása érdekében. Nemzetközi szempontból is figyelemre méltó természetvédelmi eredményeink ebben az évtizedben születtek. Létrehoztunk három nemzeti parkot, 28 tájvédelmi körzetet és több mint 600 természetvédelmi területet, amelyek ugyanakkor környezetvédelmi mintaterületek is. Ezek együttléve ke-
reken 430 ezer ha védett területet foglalnak magukba, amely hazánk terüle-